

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

КАФЕДРА ПОЛІТИЧНИХ НАУК І ПРАВА
ЦЕНТР СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ «POLITICUS»

ІХ ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО - ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

«СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ТА
ШЛЯХИ МОБІЛІЗАЦІЇ РЕСУРСІВ»

30 квітня 2025 року

Одеса

УДК 321(477)(063)

С91

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(№ 17 від 26 червня 2025 року)

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Музиченко Г. В. – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Наумкіна С. М. – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Гедікова Н. П. – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Долженков О. Ф. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Каменчук Т.О. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Проноза І.І. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів : матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса 30 квітня 2025 року. Одеса ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», центр соціально-політичних досліджень «POLITICUS», 2025. 253с.

УДК 321(477)(063)

С91

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2025

© Центр соціально-політичних досліджень «POLITICUS», 2025

14. Каменчук Т. О. ІНФОРМАЦІЙНА СФЕРА УКРАЇНИ. НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ТА ПРІОРІТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ. 67
15. Карагіоз Р. С. ЗМІЦНЕННЯ ПОЛІТИКО ПРАВОВИХ ОСНОВ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ 72
16. Коваль О. А., Проноза І. І. ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО ЯК КЛЮЧОВИЙ РЕСУРС МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ 77
17. Козловська Л. В., Уцеховський М. Ю. ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА МІГРАНТІВ-БІЖЕНЦІВ ВІД ВІЙНИ З УКРАЇНИ В УМОВАХ АГРЕСІЇ РФ ТА ЇЇ АДАПТАЦІЯ ДО ЛОКАЛЬНИХ ДЕМОКРАТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ ПРИЙМАЮЧИХ КРАЇН ЄС 2022-2025 РР 81
18. Кокорев О. В. ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ: ЛАНДШАФТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАГРОЗ ДЛЯ УКРАЇНИ 86
19. Краснопольська Т. М. УЧАСТЬ МОЛОДІ У ФОРМУВАННІ ІНСТИТУТУ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ ЯК УМОВА ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ 92
20. Крікуненко С. В. СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МАЛЬОПИС ЯК ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ АРТЕФАКТ 98
21. Кропівко В. В. ПОЛІТИЧНА РЕКЛАМА У ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ: СКАСУВАТИ НЕ МОЖНА РЕГУЛЮВАТИ 102
22. Лагутін М. Р. ДИСКУРС НОВИХ МЕДІА ЩОДО НАЦІОНАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ 106
23. Левченко Я. В. ЦИФРОВА ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ВИКЛИКИ 112
24. Лісовська О. В. Скриль С. А., МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО ТА ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ СУЧАСНОСТІ 117
25. Макарець С. В. ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ: ВІД НЕЗАВЕРШЕНИХ ПРОЕКТІВ МИНУЛОГО ДО СТРАТЕГІЇ МАЙБУТНЬОГО (ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ 121
26. Малишенко Л. О. ПУЛЬС СПРОТИВУ ТА ВІДРОДЖЕННЯ: УКРАЇНСЬКЕ ГРОМАДСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В ДОБУ ВІЙНИ 129

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ: ВІД НЕЗАВЕРШЕНИХ ПРОЕКТІВ МИНУЛОГО ДО СТРАТЕГІЇ МАЙБУТНЬОГО (ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ)

*Макарець Світлана Володимирівна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політології,
історії і філософії
Полтавського державного аграрного
університету
м. Полтава*

Актуальність теми модернізації України на сучасному етапі важко переоцінити. Українська модернізація розглядається як унікальний феномен, що зумовлений комплексом історичних, геополітичних та соціокультурних чинників. Серед них – тривалий період бездержавності, перебування на цивілізаційному пограниччі між Сходом і Заходом, а також специфіка постколоніального та посткомуністичного транзиту, що наклали глибокий відбиток на траєкторію її розвитку. Особливої гостроти це питання набуває в контексті повномасштабної російської агресії, розпочатої у 2022 році, яка стала не лише екзистенційним викликом для української державності, але й, парадоксально, потужним каталізатором для прискорення суспільних трансформацій та переосмислення стратегічних пріоритетів.

Мета тез – здійснення комплексного історико-філософського та політологічного аналізу феномену української модернізації. Основна увага зосереджена на простеженні її еволюції від історично незавершених модернізаційних проектів минулого до формування та спроб реалізації сучасних стратегій, орієнтованих на майбутнє. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: дослідити ключові історичні спроби модернізації українських земель, виявивши причини їхньої незавершеності та довгострокові наслідки; розкрити філософські основи української

модернізації, акцентуючи на еволюції ціннісних систем, формуванні національної ідентичності як відповіді на історичні виклики та осмисленні «стратегій майбутнього»; проаналізувати сучасні політологічні аспекти та стратегії модернізації, включаючи інституційні реформи, розвиток громадянського суспільства та геополітичне позиціонування; оцінити вплив історичного спадку «незавершеності» на сучасні модернізаційні стратегії та перспективи їх реалізації.

Феномен української модернізації значною мірою визначається її «перерваним» та «наздоганяючим» характером. Історично українські модернізаційні зусилля стикалися з численними перешкодами, зокрема зовнішніми агресіями та внутрішньою політичною нестабільністю й розколотістю. Це призводило до неодноразових збоїв у процесах розвитку, прирікаючи націю на виснажливі спроби «наздогнати» більш розвинені європейські країни [1, с. 25-31]. Як наслідок, спостерігалася фрагментарність соціальних змін, а також критична відсутність інституційної тяглості, що суттєво ускладнювало кумулятивний ефект від реформаторських зусиль.

Модернізаційні потуги кінця XVIII – початку XX століть розгорталися в умовах перебування українських земель у складі двох імперій – Австро-Угорської та Російської. В Австро-Угорщині певні модернізаційні імпульси йшли від реформ Марії Терезії та Йосифа II, що сприяли розвитку освіти та певній правовій уніфікації. У Російській імперії столипінська аграрна реформа на початку XX століття мала значний вплив на соціально-економічну структуру українського села. Водночас, українська інтелігенція, зокрема громадівці, народовці та радикали, намагалася формулювати власний модернізаційний проект, орієнтований на національно-культурне та соціально-економічне піднесення [2, с. 312-345]. Проте ці зусилля були значною мірою обмежені імперськими політиками асиміляції та браком політичної суб'єктності українців, а вибух Першої світової війни остаточно перекреслив багато з цих починань.

Українська революція 1917–1921 років стала кульмінаційною спробою радикальної модернізації через створення власної незалежної держави. Утворення Української Народної Республіки (УНР), Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) та Української Держави гетьмана П. Скоропадського супроводжувалося намаганнями впровадити модерні політичні, соціальні, економічні та культурні інститути, включаючи парламентську демократію, земельну реформу, розвиток української мови та освіти [3, с. 250-289]. Однак цей амбітний проект зазнав поразки через комплекс причин: глибокі внутрішні соціально-політичні суперечності, брак консолідації національних еліт, недостатню підтримку з боку населення, виснаженого війною та революційними потрясіннями, та, вирішальною мірою, через військову агресію з боку сусідніх держав, насамперед радянської Росії. Незважаючи на поразку, цей незавершений проект залишив глибокий слід в історичній пам'яті українського народу та став потужним символом прагнення до власної модерної, суверенної держави.

Наступний етап, радянська модернізація в Україні, мав глибоко суперечливий характер. З одного боку, вона включала форсовану індустріалізацію, що перетворила Україну на одну з провідних промислових республік СРСР, та масштабну урбанізацію, що змінила соціальну структуру суспільства. Відбувався розвиток системи освіти та науки. З іншого боку, ці процеси здійснювалися екстремальними, антигуманними методами: насильницька колективізація призвела до руйнації традиційного сільського укладу та страшного Голодомору 1932–1933 років, масові репресії знищили значну частину національної інтелігенції та активних верств населення, а політика русифікації підривала основи української культури та ідентичності [4, с. 77-85]. Таким чином, радянська модернізація, хоч і створила певний промисловий та освітній потенціал, мала деформований характер, була орієнтована на потреби імперського центру і не сприяла розвитку української

суб'єктності. Її спадок, зокрема патерналістські настрої, недовіра до державних інституцій та глибокі суспільні травми, досі відчутно впливає на сучасні модернізаційні процеси в незалежній Україні.

Історичні травми, «перерваність» та незавершеність попередніх модернізаційних циклів неминуче призвели до формування в українському суспільстві складної, а подекуди й суперечливої системи цінностей. Ця ціннісна дезорієнтація характеризується співіснуванням архаїчних, традиціоналістських уявлень з модерними та постмодерними запитами, а патерналістські очікування щодо ролі держави часто конфліктують із прагненням до індивідуальної свободи та відповідальності. Євген Головаха та Наталія Паніна у своїх дослідженнях вказували на феномен «соціального божевілля» та «подвійної свідомості» як характерні риси посткомуністичних суспільств, що переживають глибокі трансформації [5, с. 112-130]. Подолання цих ціннісних розламів є одним із ключових завдань на шляху до успішної модернізації.

У цьому контексті особливого значення набуває розвиток української філософської думки, яка протягом століть осмислювала шляхи модернізації та формування національної ідентичності, здатної відповісти на виклики сучасності. Починаючи від М. Драгоманова з його ідеями федералізму та європеїзму, І. Франка, який аналізував проблеми суспільного прогресу, В. Липинського з його концепцією класократії та державництва, Д. Донцова з його інтегральним націоналізмом, і до сучасних українських мислителів, триває пошук оптимальної моделі розвитку та модерного обличчя української нації. Важливим аспектом цього пошуку є перехід від переважно етноцентричної моделі ідентичності, що була характерна для періодів бездержавності та національного виживання, до модерної громадянської ідентичності, яка б об'єднувала всіх громадян України незалежно від їхнього етнічного походження на основі спільних цінностей та бачення майбутнього.

Сьогодні європейський вибір України осмислюється не лише як прагматичний геополітичний чи економічний крок, а як фундаментальний цивілізаційний вибір, що ґрунтується на цінностях свободи, демократії, прав людини та верховенства права. Як зазначає Микола Рябчук, європейський вектор є стратегією подолання спадку «незавершеності», постколоніальної амбівалентності та утвердження України як повноцінного суб'єкта модерного світу [6, с. 185-203]. Цей вибір передбачає глибоку трансформацію суспільних інститутів, правової системи та суспільної свідомості.

Революція Гідності 2013–2014 років та особливо повномасштабна російська агресія, що розпочалася у 2022 році, стали тими моментами істини, які значно прискорили процеси ціннісних трансформацій та формування стратегій майбутнього. В умовах екзистенційної загрози відбулася потужна кристалізація проукраїнських та проєвропейських цінностей, небачений сплеск солідарності, волонтерського руху та громадянської відповідальності. Відбувається філософське переосмислення фундаментальних понять «свобода», «гідність», «держава», «нація», «справедливість» в екстремальних умовах боротьби за виживання та власне майбутнє.

Одним із ключових напрямків сучасних модернізаційних зусиль є інституційна розбудова, спрямована на подолання історичного спадку «слабкої держави». Стратегічна важливість цього завдання полягає у побудові ефективних, прозорих, підзвітних та сервісно-орієнтованих державних інститутів. Це включає, зокрема, завершення судової реформи, забезпечення реальної незалежності та ефективності антикорупційних органів (НАБУ, САП, ВАКС, НАЗК), реформування системи публічного адміністрування на засадах належного врядування, а також продовження та поглиблення реформи децентралізації, яка вже довела свою спроможність у підвищенні ефективності місцевого самоврядування. Саме ці інституційні зміни мають стати основою для подолання історичної

інституційної слабкості, що була однією з головних причин незавершеності попередніх модернізаційних проєктів в Україні [7].

Важливою складовою політичної модернізації є перехід від олігархічної системи, що сформувалася в Україні протягом 1990-2000-х років, до моделі конкурентної демократії. Надмірний вплив олігархічних кланів на політичні процеси, економіку та медіа-простір залишається одним із головних викликів на шляху до сталого розвитку. Тому стратегії деолігархізації, що включають демонополізацію ключових секторів економіки, забезпечення прозорості фінансування політичних партій та медіа, зміцнення незалежних регуляторів, є критично важливими. Поряд з цим, необхідний подальший розвиток політичного плюралізму, зміцнення партійної системи на ідеологічних засадах та забезпечення реальної незалежності засобів масової інформації.

Російсько-українська війна, розпочата у 2014 році та ескалована до повномасштабного вторгнення у 2022 році, кардинально змінила безпекове середовище та пріоритети модернізації. Вона стала не лише величезним випробуванням, але й, певною мірою, «вікном можливостей» для здійснення глибоких реформ, зумовлених як потребою забезпечення національного виживання, так і безпрецедентною підтримкою з боку міжнародних партнерів. Стратегії національної безпеки та оборони, що включають перехід на стандарти НАТО, розвиток власного оборонно-промислового комплексу, а також розробка та реалізація комплексних програм повоєнної відбудови та реінтеграції тимчасово окупованих територій, стали ключовими компонентами загальної модернізаційної стратегії України. Аналітичні доповіді провідних українських центрів, наприклад Національного інституту стратегічних досліджень, регулярно наголошують на необхідності адаптації модернізаційних планів до умов тривалої війни та повоєнного відновлення [8, с. 15-28].

У цьому контексті євроатлантична інтеграція розглядається як стратегічний імператив та ключовий інструмент модернізації.

Поглиблення співпраці з Європейським Союзом та НАТО, виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, отримання статусу кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 року та початок переговорів про вступ створюють чітку дорожню карту для проведення системних інституційних та законодавчих змін у відповідності до європейських стандартів та кращих практик. Використання зовнішніх стимулів, фінансової та експертної допомоги з боку міжнародних партнерів є важливим чинником для прискорення внутрішніх трансформацій та успішного впровадження «стратегій майбутнього», спрямованих на побудову сильної, демократичної та процвітаючої України.

Підсумовуючи проведений аналіз, можна стверджувати, що феномен української модернізації характеризується унікальним поєднанням історичної «незавершеності» попередніх модернізаційних проектів та нагальною потребою у формуванні й реалізації ефективних «стратегій майбутнього» в умовах сучасних екзистенційних загроз. Причини незавершеності попередніх спроб модернізації криються у комплексі факторів, серед яких домінували відсутність стійкої державності, інституційна слабкість, розколи всередині національних еліт та постійний зовнішній тиск з боку сусідніх імперій. Ці уроки минулого мають бути ретельно враховані у розробці та імплементації сучасних модернізаційних стратегій.

Філософське осмислення української модернізації підкреслює необхідність глибокого ціннісного оновлення суспільства, утвердження модерної громадянської ідентичності, здатної консолідувати націю, та свідомого цивілізаційного вибору на користь європейських цінностей свободи, демократії та верховенства права як фундаментальної основи для проектування майбутнього. Цей ціннісний зсув, каталізований Революцією Гідності та повномасштабною війною, створює підґрунтя для більш рішучих і послідовних реформ.

Політологічний вимір сучасної української модернізації передбачає розробку та послідовне впровадження комплексних стратегій інституційної розбудови, спрямованих на створення ефективної та підзвітної держави, реальну демократизацію політичної системи, рішуче подолання корупції та олігархічного впливу. Ефективне використання можливостей, що надаються процесом євроатлантичної інтеграції, є ключовим інструментом для досягнення цих цілей.

Попри надзвичайно складні умови, пов'язані з триваючою війною, Україна сьогодні має унікальний історичний шанс на реалізацію глибокої та всеосяжної модернізації. Ця модернізація покликана не лише забезпечити перемогу та повоєнне відновлення, але й дозволити країні остаточно подолати негативний спадок минулого та утвердитися як стійка, демократична, правова і економічно розвинена європейська держава. Успіх цих амбітних стратегій залежить від консолідації зусиль українського суспільства, наявності політичної волі у керівництва країни для проведення непопулярних, але необхідних реформ, та збереження й посилення підтримки з боку міжнародних партнерів.

Список використаних джерел

1. Грицак Я. *Подолати минуле: глобальна історія України*. Київ : Портал, 2021. 432 с.
2. Зашкільняк Л. О. *Історія Центрально-Східної Європи: Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. 660 с.
3. Плохій С. *Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності*. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 496 с.
4. Кульчицький С. В. *Українська радянська модернізація 1929–1938 рр.: докорінна трансформація чи звичайна деформація? Український історичний журнал*. 2008. № 5. С. 72–90.

5. Головаха Є. І., Паніна Н. В. Соціальне божевілля: історія, теорія і сучасна практика. Київ : Абрис, 1994. 168 с.
6. Рябчук М. Ю. Долання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності: Історичні причини та політичні наслідки. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 260 с.
7. Національна економічна стратегія на період до 2030 року : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-n#Text> (дата звернення: 30.05.2025).
8. Україна в умовах війни: виклики та пріоритети державної політики : аналітична доповідь / за заг. ред. О. О. Резнікової. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2024. 112 с.

ПУЛЬС СПРОТИВУ ТА ВІДРОДЖЕННЯ: УКРАЇНСЬКЕ ГРОМАДСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В ДОБУ ВІЙНИ

*Малишенко Людмила Олександрівна,
к. політ. н, доцент,
Одеський торговельно-економічний фаховий коледж
м. Одеса*

Громадянське суспільство в Україні завжди відігравало ключову роль у процесах державотворення, демократичних перетворень та захисту національних інтересів. Його історія сягає корінням у козацькі традиції самоврядування, діяльність громадських товариств XIX-XX століть, дисидентський рух та масові протести новітньої доби, такі як Помаранчева революція та Революція Гідності. Ці події продемонстрували високий рівень суспільної мобілізації та здатність українців до самоорганізації задля відстоювання своїх прав і свобод [1]. Однак повномасштабне вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року стало